

Науково-методичні засади підтримки та розвитку інтелектуально обдарованої особистості в освітньому просторі регіону

Розкрито науково-методичні основи підтримки і розвитку обдарованих школярів та зроблено аналіз результативності участі молоді у Всеукраїнських учнівських олімпіадах з навчальних предметів у 2018/2019 н. р.

Ключові слова: обдарована особистість, учнівська олімпіада, моніторинг, освітній простір.

Mykolaichuk A. V. Scientific and Methodological Principles of Support and Development of Intellectually Gifted Personality in the Educational Space of the Region.

The scientific and methodological bases of support and development of gifted schoolchildren are revealed. The analysis of the effectiveness

of participation of pupils in the All-Ukrainian Student Olympiads in school subjects in 2018/2019 years.

Key words: gifted personality, student Olympiad, monitoring, educational space.

Постановка питання. У період реформування української освіти проблема виявлення і розвитку обдарованих дітей в освітньому просторі регіону набула особливої значимості. Про посилення уваги до здібних школярів свідчить створення регіональної комплексної програми розвитку освіти Волинської області на 2018–2022 рр., що затверджена рішенням Волинської обласної ради № 18/8 від 08.02.2018 р. Програмою передбачено фінансування заходів щодо роботи з обдарованою учнівською молоддю.

Виклад основного матеріалу. Перспективними напрямками навчання і виховання обдарованої молоді як в Україні, так і у Волинському регіоні є:

- створення системи виявлення і навчання талановитої молоді, розроблення й запровадження механізмів її державної підтримки; вдосконалення вітчизняних традицій з пошуку, підтримки і розвитку обдарованих дітей та молоді; сприяння їх залученню до участі у всеукраїнських і міжнародних олімпіадах, конкурсах, турнірах тощо;

- забезпечення умов для рівноправного доступу до освіти дітей і молоді з особливими потребами за рахунок варіативності здобуття базової освіти відповідно до здібностей та індивідуальних можливостей;

- залучення кращих інтелектуальних та духовних сил суспільства до освітньої галузі щодо розвитку інтелектуально обдарованої особистості.

Висока результативність співпраці з талановитими учнями і вчителями, досвід роботи щодо методики, технології викладання предметів, інтеграції та взаємодії з провідними вченими закладів вищої освіти,

психолого-педагогічного супроводу індивідуальної роботи з обдарованою учнівською молоддю – це науково-практичне підґрунтя для розвитку професійної компетентності педагогів області.

В основі будь-якої діяльності з підтримки та розвитку інтелектуально обдарованої особистості лежать такі підходи: кожна дитина є обдарованою; підтримка обдарованості потребує створення цілісної, самокерованої системи, яка передбачала б виявлення талановитої молоді, розвиток її здібностей, стимулювання творчої роботи учнівської молоді та викладачів, активізацію навчально-пізнавальної діяльності молоді; творчі педагоги мають допомагати учням реалізувати власний потенціал і в процесі цього самі навчаються виявляти й розвивати обдарування учнів [1].

Огляд літератури. На думку Н. В. Борбич, Н. Д. Вінник, Н. В. Іванової, С. С. Марчука процес формування обдарованої особистості доцільно називати процесом особистісного розвитку, тому що традиційне навчання в цьому випадку втрачає актуальність. На перший план виходить самостійна робота, творчість, дослідницька діяльність самого учня та ін.

Як відомо, для успішного розвитку обдарованості необхідні такі умови: наявність спадкових даних; створення розвивального середовища; організація виховного впливу; цілеспрямований вплив на розвиток емоційно-вольової сфери; формування відповідної системи цінностей; уникнення чинника випадковості; розроблення психологічного та методичного супроводу обдарованої особистості; надання всебічної допомоги у виявленні домінуючих здібностей та їх розвитку; стимулювання творчості [1].

Провідну роль у розвитку особистості виконує вчитель. О. Чернишов вважає, що учитель, який уміє працювати з обдарованими дітьми, – це творча особистість із високим рівнем мотивації, характерологічних особливостей і творчих умінь, бажання до постійного самовдосконалення. Здатність творчого вчителя до взаємодії з обдарованими дітьми характеризується не тільки високим рівнем педагогічної креативності. Знання нормативних документів, нових технологій та інновацій підвищує рівень науково-теоретичної та технологічної готовності вчителів. Більш тривалого часу потребує формування психологічної готовності педагога, вміння планувати індивідуальну роботу з учнями та залучати до її реалізації батьків і громадськість [3].

Виклад основного матеріалу. Підготовку педагогів до роботи з обдарованою особистістю, забезпечення науково-методичного супроводу інтелектуальних змагань всеукраїнського й міжнародного рівнів, моніторинг результативності та аналітику успішно виконує Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти. Проведений ВІППО моніторинг підтверджує, що олімпіади залишаються наймасовішим та популярним змаганням серед учнівської молоді. За підсумками минулого навчального року загальна кількість учасників усіх етапів учнівських олімпіад з навчальних предметів у Волинській області становить – 101 251 учасник (у тому числі: I етап – 80 911 учнів, II – 18 816, III – 1443, IV етап – 81 учень) (додаток 1).*

Протягом січня-лютого 2019 року на базі Луцького педагогічного коледжу проведено III (обласний) етап всеукраїнських учнівських олімпіад, в якому взяли участь 1443 учні, що становить 86,88 % запланованої кількості (представництво 2019 року – 1661 школяр).

За підсумками III етапу олімпіад із 1443 учнів закладів загальної середньої освіти області, які взяли участь в інтелектуальних змаганнях: 858 (59 %) – учні сільських закладів освіти (у минулому році: 678, 47 %), 361 (25 %) – міських (торік – 594, 41 %) і 224 (16 %) – учні закладів загальної середньої освіти обласного підпорядкування (минулоріч – 172, 12 %) (додаток 2).

Згідно з чинним Положенням про олімпіади переможців визначено у кількості, яка становить до 50 % числа учасників змагань відповідного класу (додаток 3). Отже, 96 переможців показали найкращі результати, виборовши дипломи I ступеня, що становить 14 %; 239 школярів удостоєні дипломів II ступеня, а це 33 %; 380 учнів – дипломів III ступеня, тобто 53 % (додаток 4).

У тому числі: 121 переможець (17 %) – учні закладів загальної середньої освіти обласного підпорядкування; 269 (38 %) – міських закладів ЗСО; 325 (45 %) – сільських та районних. Найвищий показник результативності продемонстрували учні міських закладів загальної середньої освіти (із 361 учасника – 269 переможців, що становить 74,5 % – якісний

показник); у закладах обласного підпорядкування – 54 %, в сільських та районних закладах освіти – 38 % (додатки 5–7).

За кількістю отриманих дипломів у III етапі всеукраїнських учнівських олімпіад серед районів найкращі результати показали: Ратнівський (39), Камінь-Каширський (33), Луцький (31) (додаток 8).

Серед міст обласного значення лідирує м. Луцьк (136); Ковель (54); Нововолинськ (48). Серед закладів обласного підпорядкування – Волинський науковий лицей-інтернат Волинської обласної ради (48), Нововолинський науковий лицей-інтернат Волинської обласної ради (27) та Волинський обласний лицей з посиленою військово-фізичною підготовкою імені Героїв Небесної сотні (22 переможці).

За рейтингом серед районів на першій позиції Ратнівський район (1,28), на другій – Горохівський (рейтинг – 1,09), на третій – Луцький (1,04). Останні позиції займають: Шацький (0,12), Іваничівський (0,31) та Старовижівський (0,43) райони (додаток 9).

Серед міст обласного значення на першій позиції – Луцьк (2,77), на другій – Ковель (1,88), на третій – Нововолинськ (1,47) (додаток 10).

Серед закладів обласного підпорядкування на першому місці – Волинський науковий лицей-інтернат Волинської обласної ради (із рейтингом 1,9), на другому – Нововолинський науковий лицей-інтернат Волинської обласної ради (1,08) на третьому – Волинський обласний лицей з посиленою військово-фізичною підготовкою імені Героїв Небесної сотні (0,85) (додаток 11).

Аналізуючи рейтингові показники по навчальних предметах, бачимо, що найвищі позиції – у м. Луцьку (українська мова та література, англійська, іспанська, німецька, французька мови, історія, економіка, біологія, хімія, трудове навчання, польська мова), м. Ковелі (математика), Ковельському (російська мова та література), Маневицькому (інформатика), Турійському (інформаційні технології) районах, Волинському науковому лицей-інтернаті (географія, екологія) (додаток 12).

За результатами III етапу всеукраїнських учнівських олімпіад 97 учнів області взяли участь у відбірково-тренувальних зборах, з них 81 – це ті, що стали учасниками IV етапу, в тому числі – 42 нагороджено дипломами, що становить 52 % кількості учасників (минулого року – 49 %) (додаток 13).

Цьогоріч відсоток учнів-переможців, нагороджених дипломами I ступеня, становить 14,29 % (шість учнів), торік – 4,9 % (два учні). Здобули дипломи II ступеня – 14 (це 33,33 %), нагороджено дипломами III ступеня 22 (52,38 %) (додаток 14).

Відповідно до результатів виступів команд області у фіналі найвищий якісний показник (100 %) – з астрономії, екології, фізики, трудового навчання (додаток 15).

За кількістю здобутих дипломів командами Волинської області у фінальному етапі (у розрізі

* Додатки – в електронному доповненні до журналу на сайті ВІППО.

навчальних предметів) найбільша кількість переможців: з біології (шість із семи учасників), географія (п'ять із дев'яти), астрономія, фізика (чотири з чотирьох), екологія (три із трьох), історія (три з чотирьох), хімія (три з п'яти), трудове навчання (двоє з двох), німецька мова (двоє з трьох), іспанська мова (двоє з чотирьох), українська мова (двоє з шести), англійська мова (один із трьох), французька мова (один з трьох), економіка (один із чотирьох), російська мова (один з трьох); правознавство (один із чотирьох), інформатика (один із чотирьох) (додаток 16).

Аналізуючи перемоги за ступенями дипломів, цьогоріч – шість першого ступеня (два з екології, по одному з біології, економіки, правознавства, української мови):

– з української мови та літератури – Соколова Тетяна Ігорівна, учениця 9 класу комунального закладу «Луцький навчально-виховний комплекс № 9 Луцької міської ради» Волинської області (учитель Носалюк Валентина Федорівна);

– з основ правознавства – Лавринюк Богдана Миколаївна, учениця 11 класу комунального закладу «Луцький навчально-виховний комплекс № 26 Луцької міської ради Волинської області» (учитель Сидорчук Інна Вікторівна);

– з економіки – Павліха Віктор Юрійович, учень 11 класу комунального закладу «Луцький навчально-виховний комплекс № 9 Луцької міської ради» Волинської області (учитель Рибка Олена Борисівна);

– з біології – Левкович Ірина Романівна, учениця 10 класу комунального закладу «Луцький навчально-виховний комплекс „Гімназія № 14 імені Василя Сухомлинського” Луцької міської ради Волинської області» (учитель Косміна Таміла Іванівна);

– з екології – Золотопупова Софія Сергіївна, учениця 11 класу комунального закладу «Луцька гімназія № 21 імені Михайла Кравчука Луцької міської ради Волинської області» (учитель Ягенська Галина Василівна) та Шадура Катерина Ігорівна – учениця 11 класу Володимир-Волинської гімназії імені Олександра Цинкаловського Володимир-Волинської міської ради Волинської області (учителі: Козік Наталія Олександрівна, Степанченко Майя Василівна, Бондарук Ольга Петрівна) (додаток 17).

За кількістю переможців у розрізі територіальних адміністративних одиниць традиційно найбільша кількість переможців у місті Луцьку – 26. У тому числі: комунальний заклад «Луцький НВК № 9 Луцької міської ради» – дев'ять, комунальний заклад «Луцька гімназія № 18» – чотири. По три переможці: комунальний заклад «Луцький НВК „Гімназія № 14 імені Василя Сухомлинського”», Луцька спеціалізована школа I–III ст. № 1; по два: комунальний заклад «Луцька гімназія № 21 імені Михайла Кравчука», комунальний заклад «Луцький НВК № 26». По одному переможцю державного рівня в закладах м. Луцька: № 3, 7, 23. У Волинському науковому ліцей-інтернаті – чотири переможці, у м. Нововолинськ (Навчально-виховний комплекс «Нововолинська спеціалізована школа № 1 – колегіум – три; по два – у Володимир-Волинській

гімназії та в закладі загальної середньої освіти № 7 м. Ковеля; по одному – Нововолинський науковий ліцей-інтернат, Княгининівський ліцей, Володимир-Волинський ліцей «Центр освіти», загальноосвітня школа I–III ст. с. Новосілки Горохівського району, комунальний заклад загальної середньої освіти Рожищенський ліцей № 4 Рожищенської районної ради (додаток 18).

Аналізуючи результати двох останніх років, спостерігаємо тенденцію до стабільності з таких навчальних дисциплін: екологія, астрономія, українська мова, французька мова, історія, інформатика, російська мова: є тенденція росту з предметів: іспанська мова, німецька мова, біологія, географія, фізика, трудове навчання. Волинська область цьогоріч займає 11 позицію (в минулому році – 14) серед областей України за підсумками виступів команд на IV етапі олімпіад із навчальних предметів. Зокрема: з екології – перша, з астрономії – третя, з біології – четверта, з фізики – шоста, з економіки – восьма, з права та іспанської мови – дев'ята, з географії, хімії, трудового навчання – десята позиція.

Порівняльні дані участі команд Волинської області у фінальному етапі за 5 років свідчать, що динаміка поточного року підтверджує ріст і стабільність (додатки 19–21).

Головною подією 2019 року для Волині є здобуття – золоті медалі абсолютною переможницею IV етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з екології Золотопуповою Софією, ученицею 11 класу комунального закладу «Луцька гімназія № 21 імені Михайла Кравчука Луцької міської ради Волинської області» у Міжнародній учнівській олімпіаді з екології в Кенії (проект «Ценотичні зв'язки трематод і молюсків у водоймах Волинської області») (додаток 22). Керівники – Ягенська Галина Василівна, доцент кафедри теорії та методики викладання шкільних предметів Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти; Сухомлін Катерина Борисівна, доктор біологічних наук, професор кафедри зоології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Спільнота м. Луцька раділа успіхам Андрія Обертаса, номінанта XIII Міжнародної олімпіади з астрономії та астрофізики (International Olympiad on Astronomy and Astrophysics, IOAA) у місті Кестхей (Угорщина), учасниками якої була молодь із 47 країн світу. А. Обертас із золотою медаллю закінчив комунальний заклад «Луцький навчально-виховний комплекс № 9 Луцької міської ради», успішно склавши ЗНО з математики – 200 балів та фізики – 198.

За результатами міжнародної олімпіади лучанину вручили відзнаку за високі досягнення. Андрій продовжить навчання в Америці у школі «Академія Фрайбург», яка має власні телескопи та співпрацює з найвідомішими дослідницькими центрами. Досягти цього йому вдалося завдяки високим науковим досягненням, виграному гранту, співпраці з педагогами, викладачами, підтримці рідних і громади (додаток 23).

Вважаємо, що цьогоріч високо оцінено роботу щодо розвитку обдарованості, адже переможці

фінального етапу олімпіад (16 випускників закладів загальної середньої освіти) отримали додаткові 10 балів під час вступної кампанії, шестеро переможців олімпіад є претендентами на стипендію Президента України.

Висновки. Отже, результати проведеного моніторингу та успіхи юних волинян показали дієвість й ефективність науково-методичної роботи щодо розвитку інтелектуально обдарованої особистості в регіоні.

Вищезазначене свідчить про необхідність окреслення нових перспектив у напрямку розвитку талантів, перш за все ефективної підготовки педагогічних кадрів до навчання і виховання обдарованих учнів. Форми і методи підготовки освітян до роботи з талановитими школярами в умовах реформування української освіти постійно вимагають удосконалення, розширення, подальшого дослідження й експериментування за участю широкого кола практиків та науковців.

Література

1. Вінник Н. Д. Науково-методичні основи особистісного розвитку інтелектуально обдарованих учнів: досвідна складова «Освіта та розвиток обдарованої особистості». № 8–9 (15–16) /08-09/2013. URL: <http://lib.iitta.gov.ua>
2. Реформування української освіти в дії: відбулася серпнева конференція педагогічних працівників. URL: <https://imzo.gov.ua/2019/08/20/>
3. Чернишов О. Підготовка педагогів до роботи з обдарованими дітьми. *Рідна школа*. 2010. № 4–5. URL: [D:/Владелец/Downloads/rsh_2010_4-5_7%20\(1\).pdf](D:/Владелец/Downloads/rsh_2010_4-5_7%20(1).pdf)

УДК 37.091.27:53

Г. П. Кобель,
доцент кафедри експериментальної фізики та інформаційно-вимірювальних технологій
СНУ імені Лесі Українки, доцент кафедри теорії та методики викладання шкільних предметів ВШПО;
В. О. Савош,
кандидат педагогічних наук, завідувач відділу фізико-математичних дисциплін ВШПО

Експериментальний тур третього етапу LVI Всеукраїнської олімпіади з фізики

Наведено умови задач та їх авторські розв'язки для 8–11 класів експериментального туру третього етапу LVI Всеукраїнської олімпіади з фізики.

Ключові слова: терези, набір монет двох номіналів, моток паперу, штангенциркуль, посудина з водою, медичний шприц, смужка міліметрового паперу, барометр, термометр.

Kobel H. P., Savosh V. O. Experimental Round of the Third Stage of LVith All-Ukrainian Olympiad in Physics.

The tasks and their authorial decisions for 8–11 classes of experimental round of the third stage of LVith All-Ukrainian Olympiad in Physics are given.

Key words: scales, a set of coins of two denominations, a scoop of paper, calipers, a jar of water, a medical syringe, a strip of millimeter paper, a barometer, a thermometer.

12 січня 2019 року проводився експериментальний тур третього (обласного) етапу LVI Всеукраїнської олімпіади юних фізиків. На нього було запрошено: 13 учнів 8 класу, 12 – 9-го, 14 – 10-го і 11 – 11 класу.

Учасникам було запропоновано експериментальні задачі. При виконанні першого завдання перед учнями ставилися такі проблеми:

- розробити теорію експерименту, вивести розрахункову формулу;
- скласти план вимірювань; провести вимірювання;
- виконати обчислення шуканої величини; при потребі побудувати графічні залежності; обчислити похибки;
- вказати шляхи підвищення точності експерименту.

Як друге завдання учням 8–10 класів було запропоновано демонстраційний тур олімпіади, який містив по п'ять демонстрацій. Учні ж 11 класу виконували дві експериментальні задачі.

8 клас

Завдання 1. Визначити масу мандаринки з максимально можливою точністю.

Обладнання: мандаринка, терези, набір монет двох номіналів невідомої маси (5 монет по 5 коп і 10 монет по 10 коп), тіло відомої маси ($m = 11$ г), аркуш паперу.

Розв'язування. 1. Кладемо поступово на одну чашку терезів монети по 5 коп, а на іншу – монети по 10 коп. Будемо добирати співвідношення монет доти, доки терези не зрівноважаться. У нашому випадку вони